

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/343306118>

Sınıf, Etnisite ve Toplumsal Cinsiyet: Kesişimsel Tahakküm ve Hemşinli Kadınlar

Article · April 2019

CITATIONS

0

READS

69

1 author:



[Emek Yıldırım-Şahin](#)

Artvin Coruh Üniversitesi

31 PUBLICATIONS 17 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:



Political Economy of the Social Opposition in post-Soviet Russia [View project](#)



Artvin International Congress on Social Sciences (AICOSS 19) [View project](#)

Sınıf, Etnisite ve Toplumsal Cinsiyet: Kesişimsel Tahakküm ve Hemşinli Kadınlar

Emek Yıldırım¹

Özet

Son 30 yıldır Doğu Karadeniz Bölgesi'nin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı bütünlüklü bir dönüşüm geçirmektedir ve belki de bu dönüşümden en çok etkilenen kesimlerin başında da Hemşinliler gelmektedir. Hem devlet ile hem de bölgedeki diğer etnik gruplarla ilişkilerinin dönüşümün temelini oluşturan ana faktör ise 1990'larda SSCB'nin yıkılması sonrası yeniden faaliyete geçen Sarp Sınır Kapısı'nın sebep olduğu, sosyo-ekonomik yapının kökten değişim geçirmeye başlaması olmuştur. Lakin bu dönüşüm sonrası sosyo-ekonomik olarak ciddi bir zenginleşme yaşayan Hemşin toplumunun kadınları için geçerli olan ise eski sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapının ağırlıklı olarak sabit kalması olmuştur. Başka bir deyişle, hem etnisite hem sınıf hem de toplumsal cinsiyet bazında Hemşinli kadınlar kesişimsel bir baskı/sömürü mekanizmasının içindedir. Bu nedenle, bu çalışmada, devletçi, milliyetçi, muhafazakâr olduğu kadar ataerkil de olan Doğu Karadeniz Bölgesi'nin yerleşik halklarından Hemşinlilerin kadınlarının yaşamlarının bir görüngüsü olduğu bu kesişimselliğin ele alınması üzerinden bu ülke toprakları üzerinde kesişimsellik kuramının pratikteki tezahürlerinden birini serimlemek amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Doğu Karadeniz, Hemşinli, kadın, kesişimsellik, sınıf, etnisite, toplumsal cinsiyet

¹ Arş. Gör. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, emekyildirim@gmail.com

Class, Ethnicity and Gender: Intersectional Domination and Hemshin Women

Abstract

For the last 30 years, the Eastern Black Sea Region has a total transformation upon the socio-economic and socio-cultural structure, and probably the Hemshins are the foremost people, who are affected from this transformation. The main factor, which is the ground of the transformation of the relationship both with the state and the other ethnic groups in the region, is the beginning of a complete change of the socio-economic structure, which is caused by the Sarp Border Gate enter into operation after the collapse of the USSR in 1990s. However, the prevalent situation for the women of the Hemshins, who become significantly rich socio-economically after the transformation, is the remaining constant of the old socio-economic and socio-cultural structure predominantly. In other words, on the bases of ethnicity, class and gender, Hemshin women are within an intersectional exploitation/oppression mechanism. Therefore, in this work, it will be aimed to expose one of the appearing of the intersectionality in the praxis above the ground in this country by discussing the intersectionality embodied by the women of the Hemshins, who are one of the local peoples of the Eastern Black Sea Region, which is not only statist, nationalist, conservative but also patriarchal.

Keywords: Eastern Black Sea, the Hemshin, woman, intersectionality, class, ethnicity, gender

Giriş

Birçok kadın tanıyorum, korkunç vaziyetler. Her şeyi kocalarından istemek zorunda kalıyorlar. Her şey kocalarının ismine kayıtlı oluyor, ev kocalarının ismine kayıtlı, kadınlar adeta ücretsiz hizmetçi gibiler. Evi çekip çevirmek için para alıyorlar ama işte bu kadar... Endişeleniyorlar çünkü kocaları başka biriyle birlikte kasa-bayı terk etse, onların nesi kalır? Hiçbir şeyleri (Gibson-Graham, 2010: s. 311).

Kimliklerin ontolojik ve epistemolojik olarak temel imleçler haline geldiği günümüzde, sahip olunan -sınıfsal, ırksal, etnik, dinsel, cinsel, vb.- kimlikler arasında nasıl bir ilişki kurulacağı/kurulması gerektiği mühim bir soru olarak önümüzde durmaktadır. Bu bağlamda, yapıları, kavramları, olguları ve/veya olayları tümevarımcı bir yaklaşım ile ele almak yerine, minör farklılıkları ve çeşitlilikleri de ortaya koyacak bir biçimde tündengelimci bir yaklaşım benimsemek yönelinen inceleme nesnesinin daha sarıh ve daha gerçekçi bir ana-

lizine götürecektir. Özneleri, yapıları, kavramları ve olguları somut ve nesnel koşullar içinde ele alırken, birbiriyle ilişki içindeki kimlikleri kesişim noktaları üzerinden ve tarihsel koşulları içinde irdelemek gerekir. Bu minvalde, bir zamanlar çokkültürlü bir yapıya sahip olan Doğu Karadeniz'de vaktinde varolan otokton halkların çeşitliliğinden bugüne çok fazla bir sosyo-kültürel birikim kalmamış olsa da, şüphesiz ki buralarda kalan halkların toplumsal belleğinin ve/veya mevcut sosyo-kültürel yapılanmasının kıyısında köşesinde bir biçimde imgeleriyle varlıklarını sürdürmektedirler. Bugün hala bölgede mevcudiyetini koruyan halklardan biri olan ve günümüzde metropollerin yanı sıra yoğun olarak Batı Karadeniz'de Sakarya ve Düzce'de ama esas olarak Doğu Karadeniz'de Rize ve Artvin'in belli ilçelerindeki ikametlerine devam eden Hemşinliler ise bir yanda geçmişten kalan sosyo-kültürel miraslarını korumaya çalışırken diğer yanda bölgenin son 30 yılda hızla değişen sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısından en çok etkilenen kesimlerin başında gelmektedir. Hâlbuki insan, kültürel bir sürecin içinde yer alır ve hem bu sürecin aktörü hem de bu sürecin ürünüdür ve Hemşinliler de içinde bulundukları dönüşümün hem faili hem de sürecin ürünüdürler. Bu durumun tezahürleri ise en çok Hemşinli kadınların yaşamlarında kendini göstermektedir. Hemşinli kadınlar dünden bugüne hem etnik bağlamda, hem sınıfsal bağlamda hem de toplumsal cinsiyet bağlamında kesişimsel bir baskı/sömürü mekanizmasının orta yerinde durmaktadır. Diğer bir deyişle, ev içi ve/veya dışı emeğinin yanı sıra sahip oldukları etnik kimlik ve kadınlık hali nedeniyle Hemşinli kadınlar şüphesiz ki bu coğrafyanın madun kesimlerinden birisidir. Geçmişte eski sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapının kenarında konumlanmakta iken, şimdi ise ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel dönüşümün yarattığı yeni toplumsal yapının kıyısında yer almaktadırlar. Buna binaen de, bu çalışmada, Hemşinli kadınların yaşam pratiklerine yansıyan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapının geçmişten günümüze kat ettiği güzergâhın ele alınması üzerinden kesişimsellik literatürüne katkı sağlayacağı temenni edilen tikel bir örnek olarak bölgenin toplumsal yapısının bir tezahürü niteliğindeki kadınların karşı karşıya olduğu kesişimsel maduniyet halinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Kesişimsellik Kuramı

1976 yılında Emma DeGraffenreid ve birkaç arkadaşı ile birlikte, çalışanları arasında ırka ve cinsiyete göre ayrımcılık yaptığı için General Motors şirketini dava eder. 1989 yılında ise hukuk kuramcısı Kimberle Crenshaw (1989) bu davayı konu eden makalesi üzerinden "kesişimsellik" (intersectionality) kavramını ortaya atar. Bu davanın esas olarak can alıcı noktası ise bir grup Afro-Amerikan Siyahi kadın işçi olan davacı kadınların ne beyaz ne de erkek ol-

mamalarından dolayı yaşadıkları ırkçı ve cinsiyetçi tavidir. Crenshaw (1989, 1991, 2017) da yazdığı makalelerde kesişimsellik kavramını çoğunlukla Siyah veya renkli² kadınların maruz kaldığı ırkçılık ve cinsiyetçilik bağlamında ele almakta ve bu türden bir kesişim hattı üzerinden feminist bir okumanın zemini oluşturmaya çalışmaktadır. Hem feminist mücadele hem de feminist kuram bağlamında, kesişimsellik kadınların içinde bulundukları maduniyet halinin derinlikli bir analizi vermekte ve bu analiz üzerinden inşa edilecek bir mücadele hattının izleyeceği yol haritasının da kadınların yaşam pratiklerine uygun bir biçimde çizilmesini sağlayacak zemini ortaya koymaktadır. Çünkü, Crenshaw'a göre; "hırpalanmış renkli kadınların deneyimlerinde olduğu gibi ırk, toplumsal cinsiyet ve sınıf tahakkümünün birbirine yakınsadığı yerde, yalnızca aynı sınıf ya da ırk arka planına sahip olmayan kadınların deneyimlerine dayanan müdahale stratejileri, ırkı ve sınıfı nedeniyle farklı engellerle karşılaşan kadınlara yardım etmede sınırlı olacaktır" (Crenshaw, 1991: s. 1246).

Esasında, İkinci Dünya Savaşı sonrası artan işgücü talebine karşılık işgücü piyasasında sayıları hızla artan kadınlara ek olarak -özellikle ABD'de- renkli insanların da sayıları hızla artmaya başlar. İlk başlarda sınıfı yekpare bir yapı olarak ele alan sınıf hareketleri 1960'lı yıllarla beraber kadınların da işçi sınıfı içindeki konumunu ve önemini kabul etmeye başlarlar. 1970'li yıllarla ise, özellikle kolonyal ve emperyalist mücadelelerin dünya çapında yükselişe geçmesi ile de, artık renklerin mücadelesi tüm dünya sahında yükselmeye başlar. Aynı zamanda, 1960'lı yıllarda üçüncü dalga feminizmin ortaya çıkışı ile tüm dünyada kadın hareketleri canlanmaya, gelişip, serpilmeğe başlamıştır. Ve bu üç mücadelenin kesişim yeri olan renkli emekçi kadınların varlığı da ilk defa yavaş yavaş su yüzüne çıkmaya başlar. Bilhassa Angela Davis, Bell Hooks, Combahee River Collective, Frances Beal, Rosa Parks, Audre Lorde, Merle Woo, Assata Shakur, Leyla Khalid, vb. renkli kadınların verdikleri mücadeleler, çok-boyutlu bir maduniyet içinde olan renkli kadınların sesini yükseltmesi için zemin olmuştur. Diğer bir yandan da, "üçüncü dalga feminizmde kadın, kadının cinsel kimliğinin yanı sıra etnik köken, ırk, yaş, sınıf gibi farklı kimlikleriyle mücadeleye kattıkları eksenler gözetilerek tartışılır" (Sarıgöl, 2013: s. 18). Bu süreci, Nancy Fraser ve Linda Nicholson (akt. Benhabib, 2008: s. 33) şöyle betimlemektedir:

1980'lerdeki feminist politika uygulamaları, üstanlatılara karşı işleyen bir dizi baskı unsuru doğurdu. Son yıllarda, yoksul ve işçi sınıfından olan kadınlarla renkli ırktan gelen kadınlar ve lezbiyenler, yaşamlarını aydınlatma ve yaşadıkları sorunları ifade etme konularında yetersiz kalan feminist kuramlara karşı eleştiri-

² "Beyaz" olmayan insanlar için kullanılan "People of Colour" (PoC) terimine ithafla kullanılmaktadır.

lerini daha geniş bir kitleye duyurabildiler. Bu kadınlar, evrensel kadın bağımlılığı ve ev yaşamına kısıtlanmışlık konusundaki varsayımlarıyla, önceki sözde üstanlatıların, aslında ikinci dalganın başlangıcına hâkim olan orta sınıf, heteroseksüel, beyaz kadınların deneyimlerinden yanlış bir biçimde çıkarsanmış olduğunu gösterdiler. ... Dolayısıyla hareketin sınıfsal, cinsel, ırksal ve etik bilinci değiştiğinde, kuramın tercih edilen kavranışı da değişti. Sözde üstanlatıların kız kardeşlik bilincini beslemekten çok baltaladığı anlaşıldı; zira bu tür anlatılar, hem kadınlar arasında hem de farklı kadınların farklı biçimlerde maruz kaldığı cinsiyetçilik türleri arasında bulunan ayrımları göz ardı etmekteydi.

Çünkü esasında Crenshaw'ın (2017) da belirttiği gibi: "Kesişimsellik [...] bir terim haline getirilmeden önce yaşanmakta olan bir gerçeklikti." Bu gerçekliğin kavramsal ve kuramsal tezahürü olarak zuhur eden kesişimsellik terimi de, ırksal, etnik, dinsel, sınıfsal, cinsel, vb. tahakkümlerin ortaklığını vurgulamak için, hem feminist literatürdeki hem de sosyal bilimler literatüründeki yerini alır. Başka bir biçimde ifade etmek gerekirse, belli tanımlar üzerinden formüle edilmiş evrensel bir "[...] "kadınlar" kategorisini oluşturmak ve bunun birliğinde ısrar etmek mevcut olan gerçek düzenin kültürel, toplumsal, ırksal ve siyasi kesişime noktalarında inşa ettiği 'kadınlar'ı yok saymak demektir" (Butler, 1999: s. 62- 63). Öyle ki;

Toplumsal cinsiyet tarihsel ve kültürel bağlamlarla her zaman aynı şekilde kurulmamıştır ve toplumsal cinsiyet özsel bir karakter taşımaz. Neticede toplumsal cinsiyet söylemsel olarak ırk, sınıf, etnik köken, cinsel ve bölgesel kimliklerin kesişiminde kurgulanmıştır. Bu yüzden toplumsal cinsiyet bağlamında özgürleşme, siyasi ve kültürel ilişkilerin niteliğini anlamadan kazanılamaz. Toplumsal cinsiyetin ve öznelerin dinamik yapısını fark etmek zorunluluğu vardır. [...] Kimliklerin kendi nüfuzlarını daha yetkin kullanmak adına cinsiyetçi bir söylemle kadını ötekileştirirken, farklı kimlikten kadınlar arasında da ayrımcılığa neden olmaktadır. Nancy Fraser'ın belirttiği gibi iktidara ve kaynaklara kolaylıkla ulaşabilen ve ulaşamayan kimlikleşen gruplar kendi aralarında sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk, etniklik ve yaş gibi eksenlerde eşitsiz statülerde farklılaşır. Böylece, hegemonik olan ile olmayan arasındaki yetki ve nüfuz farkını ayırt etmek gerekmektedir (Sarıgöl, 2013: s. 20-21).

Başka bir deyişle, kesişimsellik kavramı kapitalizm, ırkçılık/sovenizm, cinsiyetçilikle çeşitli biçimlerde karşı karşıya olan kadınların deneyimledikleri ayrımcılığı su yüzüne çıkarmayı hedefler. Ayriyeten, bu kavram, her ne kadar yeni bir kavramlaştırma, kuramsallaştırma gelişimine sahip olsa da, esasında anlattığı hikâyeler belirli terimlerle adlandırılmalarının ötesinde kadınların dünden bugüne uzunca bir süredir tecrübe ettikleri durumları tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, "kesişimsellik tam anlamıyla yeni şişedeki eski şarap"tır (Lutz, Vivar ve Supik, 2011: s. 2). Bunların yanı sıra, Crenshaw (2017),

lendirmesi beklenen bu "biz"in ta kendisinin sancılı bir bölünmeye neden olduğunu iddia ediyordu. ...[D]ayanışma güvencesinin *peşinen* gerekli olduğunu varsayarak kadın kategorisine evrensel ya da özgül bir içerik verme çabası bölünmeyle sonuçlanır ve bir çıkış noktası olarak "özdeşlik" feminist politik hareketi bir araya getirici bir temel olamaz. Kimlik kategorileri hiçbir zaman salt betimleyici değildir; aksine her zaman normatif ve bu nedenle dışlayıcıdır. [...] Bilakis feminizm, "kadınlar" sözcüğünün betimleyici bir kimlik kategorisiyle bir araya getirilip özetlenemeyecek, bu nedenle belirtilemeyen bir farklılıklar alanını belirttiğini varsayarsa, bu terim, sürekli bir açıklığın ve yeniden anlamlandırılabilirliğin alanı haline gelir. Bu terimin içeriği konusunda kadınlar arasındaki fikir ayrılıklarının korunması ve bunlara değer verilmesi gerektiği görüşündeyim; gerçekten de, sürekli artan bu ayrımlar feminist kuramın temellendirilmeyen temeli olarak olumlanmalıdır. O halde, feminizm öznesini yapıbozuma uğratmak, kullanımını sansürlemek değildir; aksine, bu terimi birden çok anlamlandırmanın bulunduğu bir geleceğe bırakmak, sınırlandırıldığı annelik ve ırkçılık ontolojilerinden kurtarmak ve ona öngörülmemiş anlamlar edinebileceği yeni bir alan sunmaktır. Paradoksal bir şekilde, ancak kadın kategorisini sabit bir göndergeden kurtardığımızda, "faillik" gibi bir şey olanaklı olacaktır. Zira terim yeniden anlamlandırmaya izin veriyorsa, göndergesi sabit değilse, o zaman terimin yeni konfigürasyonları da olanaklı hale gelir. Bir bakıma, kadınların ifade ettiği anlam çok uzun süre sorgulanmadan kabul edilmiştir ve terimin "gönderge"si olarak sabitlenen şey, tabilik konumlarında "sabitlenmiş", normalleştirilmiş, hareketsizleştirilmiş, felce uğratılmıştır. Sonuç olarak gösterilen, göndergeyle iç içe geçmiş, böylelikle kadınların kendilerinin gerçek doğasına bir dizi anlam dâhil edilmiştir. Göndergeyi gösterilen olarak yeniden düzenlemek ve kadın kategorisini yeniden anlamlandırma olanağı olarak yetkilendirmek ya da korumak, kadının dile getirdiği anlam olanaklarını genişletmek ve böylece, daha güçlü bir faillik hissinin kullayıp olanaklı kılma demektir.

Hemşinili Kadınlar ve Tahakkümün Kesişimselliği

Antikçağlarda "konuksevmez deniz" ("Aksenos Pontos" [Ἀξενος Πόντος]) olarak adlandırılan Karadeniz'in bugün hala yeşilin ve mavinin her tonunun bulunabileceği manzarasına uzaktan ve/veya dışarıdan biraz romantik biraz oryantalist bir biçimde hayranlıkla bakanların gördüğü ile bu topraklarda bizzat yaşayanların gördüğü, deneyimlediği yüzü birbirinden bir hayli farklılık göstermektedir. Ekonomik olarak pek parlak bir geçmişi olmayan bölgede, uzunca bir süredir oldukça düşük seviyelerde seyreden istihdam oranlarının gün geçtikçe belirgin bir biçimde artmaması bir yana, buna ek olarak yöre halkının ana geçim kaynağı olan tarım, hayvancılık ve balıkçılığın da hükümetin bölgede yürüttüğü çeşitli politikalarının tesirleri nedeniyle bu kazanç kapılarının da bir bir kapanmaya başladığı artık rahatlıkla söylenebilir hale gelmiş-

tir. Kültürel olarak önemli bir kazanım olarak, bölgede varolan çeşitli otokton halkların etnik kimlik ve kültür bilincinin gelişmesinin yanında, aynı zamanda farklı etnik grupların birbirlerine yönelik önyargıların yükselişe geçmesine sebep olan bir etnik şovenizmin ortaya çıktığını da görmek mümkün.

Siyasal ve sosyal olarak ise, zaten on yıllardır toplumda varolan ve de oldukça güçlü bir biçimde varolan hem muhafazakâr/İslamcı hem de devletçi/milliyetçi yapının son dönemde daha çok kullanılmaya başlanan etnik kimlik referanslarına rağmen gücünü yitirmediği de bölgede tecrübe edilen bir olgu halindedir. Hatta, bu minvalde, kadınların, ekoloji/çevre hareketlerinin, diğer halkların ve başka türden toplumsal/siyasal toplumsal muhalif yapıların yürüttükleri kimlik-sınıf politikalarına ve hak mücadelelerine yönelik bir ciddi bir karşı duruş olduğu dahi söylenebilir. Tüm bu olguların, bölgedeki en önemli tezahürlerinden biri de toplumsal cinsiyet alanındaki ilişkiselliklerdir. Geçmişten günümüze, hayli güçlü bir ataerkiye sahip geleneksel yapının toplumdaki baskın hâkimiyeti nedeniyle gündelik hayatın hemen hemen her yerinde olmalarına rağmen sesleri duyulmayan, iradeleri göz ardı edilen yöre kadınları birçok açıdan oldukça zorlu yaşam koşulları altında ömürlerini geçirmektedirler. Uzaktan ve/veya dışarıdan çalışkan ve dirençli bir profil çizen Doğu Karadeniz kadını; bir tarafta ataerkinin ve muhafazakârlığın getirdiği toplumsal baskı diğer tarafta emek-yoğun bir çalışma sürecinin mevcudiyeti ile baş başadır. Neredeyse tüm yaşamları boyunca kendileri ile ilgili herhangi hususta söz, irade ve/veya karar haklarını kullanmaları ise çoğunlukla söz konusu dahi değildir. Bu nedenle de, Doğu Karadeniz'deki kadınların ve erkeklerin sahip oldukları toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden bir yanda bölgede hayli etkin olan muhafazakârlığın, ataerkinin ve hegemonik erkekliğin diğer yanda ismen varolup da cismen varol(a)mayan kadınların kadınlık hakları betimlenmeye muhtaçtır.

Doğu Karadeniz'de Kaçkarların etekleriyle Karadeniz sahili arasında yaşayan halklardan Hemşinililer ise kimlik bilinci son dönemlerde yavaş yavaş kavuşan hatta bazı kökensel hususlar bağlamında bazı noktalarda kavuşmamış da bir halktır. Fırtına Deresi tarafında yoğunluklu olarak Rize'nin Çamlıhemşin ve Hemşin ilçelerinde yaşayan Batı Hemşinililer ile Artvin'in Hopa ve Kemalpaşa ilçelerinde yaşayan Doğu Hemşinililer ne aralarında ne de kendi içlerinde Hemşin kimliği ve kültürü üzerine bir birlikten söz etmek dahi zordur. Bunun büyük sebebi de; Batı Hemşinililerin dili, Doğu Hemşinililerin ise bazı kültürel öğeleri unutmalarına neden olacak şekilde oldukça uzunca bir süre hem birbirlerinden izole hem de kendi içlerine kapalı bir biçimde yaşamalarıdır. Yalnız açıktır ki milliyetçi, muhafazakâr, devletçi ideolojinin bir hayli güçlü olduğu Doğu Karadeniz gibi bir coğrafya Hemşinililer için oldukça zor bir

lerin kitlesel ve zamansal olarak oldukça yoğun olarak bulundukları rahatlıkla gözlemlenebilir. Fakat, sokaklardaki kadınların davranış stilleri hızlı, seri ve ivedi bir biçimde bir yerden bir yere gitmek şeklinde olmaktadır. Bunun, ister istemez Hoppa'nın kamusal alanın yapılanmasına, gündelik yaşamına ve sosyalleşme biçimlerine de ciddi bir etkisi olmaktadır (Yıldırım, 2017: s. 361).

Merkez nüfusunun yaklaşık 25 bin, toplam nüfusun ise yaklaşık 40 bin olduğu ilçede yerel halktan hemen hemen herkes bir biçimde ya akraba ya da tanıdık olduğu için erkeklerin mekânı olan sokaklarda karşılaşılan yerelden olmayan bir kadın hemen dikkat çekmekte ve o an orada bulunan erkekler de mekânın sahibi olmanın verdiği özgüven ile mütecessis bakışlarının takılı kalmasından imtina etmemektedirler. Hele de, barların, pavyonların, diskoların, ve otellerin/motellerin yani Hoppa'da eğlence sektörünün kalbinin attığı ve zamanında çıkan kanlı kavgalardan, genel olarak varolan atmosferden dolayı "Teksas Caddesi" olarak *de facto* adlandırılan sokağa -yerelden veya Türkiyeli- kadınların çok fazla girilmemesi hususundaki uyarılardan anlaşıldığı kadarıyla; zaten sokağın eril bir mekân olmasının yanı sıra kadınların izole edildiği ama erkekler için sokaklar üzerinden Hoppa'da kadınların kamusal alanlardaki mevcudiyeti oldukça sınırlıdır (Yıldırım, 2018: s. 124).

Tüm bunların yanı sıra, aynı zamanda, Hemşinli kadınların diğer bir hayat pratiği ise; hem Hemşinli olmaktan dolayı karşılaştığı etnik ayrımcılıkla, hem -babasının veya kocasının malı mülkü olsa da- herhangi bir birikime sahip olmamalarından kaynaklanan emekçi yanlarıyla hem de hem bölgede kadın olmanın zorluğu altında yaşamlarına devam etmektedir. Kesişimsellik kavramının bölgede adeta vücuda gelmiş halidir Hemşinli kadınlar. Etnik, sınıfsal ve cinsel olarak tahakkümün kristalize olmuş bir halini bizzat tüm ömürleri boyunca tecrübe etmektedirler. Kuşkusuz ki, tüm bu tahakküm düzlemlerinin Hemşinli kadınların yaşamlarında somut bir biçimde tezahür etmektedir. Hayatlarının her alanında Hemşinli olmaktan dolayı birçok sıkıntı ile karşılaşmalarının yanında kadın olmanın zorluğu da bunun üstüne eklenmektedir. Ayrıca, babası veya kocası zenginleşen, burjuvalaşan Hemşinli kadınların hala mülksüz, gelirsiz, güvencesiz olması ve erkeğin eline bakması ayrı bir sorundur da. Genel olarak, hemen hemen tüm mülkiyet ve rant ilişkileri dışına itilmiş durumdadır Hemşin kadını. Mülkiyet ve rant ilişkilerinin başat belirleyicileri olduğu Hoppa'nın realitesi içinde özellikle de Hemşinli kadınların yeri oldukça minimumdur. Ev-içi emeklerinin karşılığı olarak -adeta sınıf atlamış olduklarının bir nişanesi olarak ama çoğunlukla borç harç alınan- bakımlı evlerde, lüks eşyalar, son moda giysiler içinde son sürat tüketen Hemşinli kadınların ne kendi gelirleri ne de güvenceleri vardır. Evin dışında bir işte çalışan Hemşinli kadınlar ise düşük ücretli ve çok fazla çaba isteyen işlerde çalışmakta ve evin yükünün çoğunu -bazen tümünü- kendileri üstlenmektedir. Çünkü çoğunlukla aile içinde eşlerin birbirleriyle ve ebeveynlerin çocuklarla ilişkilerini ciddi biçimde etkileyecek biçimde erkekler yoğunluklu olarak

evin dışında sosyalleşmekte ve neredeyse eve ve aileye dair tüm yük kadınların omuzlarına yıkılmaktadır.

Ayrıca, Hemşinliler arasında oldukça güçlü olan patriyarkanın bir tezahürü de olarak; homo-sosyalleşme yani insanın sadece kendi cinsiyetinden insanlarla sosyalleşmesi bu etnik grup içinde yine oldukça yaygındır. Erkekler erkeklerle, kadınlar kadınlarla sosyalleşmekte; karşı cinsten biri ile kurulacak ilişkilenemeye de pek "iyi" gözle bakılmamaktadır. Çünkü hem varolan patriyarkadan hem de bölgede varolan seks ticareti olgusu nedeniyle erkeklik ve kadınlık halleri en başta ve temelde cinsellik üzerinden tanımlanmakta ve bu da yine kadınların aleyhine çalışmaktadır. Öyle ki bilhassa bölgedeki erkekler açısından Hoppa ticarileşmiş, metalaşmış bir cinselliğe karşılık gelmekte ve bu "sınır bu kadar yakın olmak, Hoppa'nın yörede "fuhuş sektörü"yle anılmasını da beraberinde getirmiştir. Yakın ilçelerde çay parası alındığı vakit pek çok erkek ortamında "Hoppa'ya gitmek" sözü yankılanır, burada Hoppa'ya gitmekten kasıt, oranın doğal güzelliklerini görmek değil, eski Doğu blokundan kadınlarla para karşılığı cinsel birliktelik hevesidir" (Yılmaz, 2014). Keza bölgede cinsel açlığın bilinenden farklı bir tezahürü mevcuttur. Evlilikten aşka, sevgiden dostluğa, arkadaşlığa uzanan kadın-erkek ilişkilerinin çok çeşitli boyutları çoğunlukla kaba bir cinselliğe indirgenerek kavranmakta ve kadınların da bu çerçevede dâhilinde hareket etmesi beklenmektedir.

Aynı zamanda, genç nesil Hemşinli kadınlar için evlilik yaşı bugünün modern yaşam standartlarına göre görece erken bir seyir izlemekte ve genelde eğitim-öğrenim durumuna göre 18-27 yaş aralığında seyretmektedir. Evlenen kadınların büyük bir kısmı ise ev içi emeğini -kimi zaman çekirdek kimi zaman geniş- ailesi için sarf etmekte ve evin dışında bir işte çalışmamaktadır. Bunun yanı sıra, bilhassa genç nesil Hemşinli kadınlar için, genel olarak Hemşinlilerin sol gelenek ve hareketler içinde yer almasının bir uzantısı olarak sol yapılar, hareketler içinde ön saflarında bir yere, konuma sahip olmasalar da sol kültür onlara belli bir özgürlük alanı da sağlamaktadır. Lakin, Hoppa'da mülkiyet ve rant ilişkilerinin belirlediği ekonomik ve siyasal alanların dâhilinde yer alan sol hareket de hayli erkek-egemen bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle de, Hemşinli erkeklerin ağırlıklı olarak içinde bulunduğu sol yapı ve hareketler içinde Hemşinli kadınlar ise bir elin parmaklarını geçmemektedir. Bununla birlikte Hemşinli kadınlar ise bir elin parmaklarını geçmemektedir. Bununla beraber, ülkenin başka bölgelerinde belli topluluklarda, kültürlerde gözlemlenen bir durum olarak kadınların yaş aldıkça ev içinde söz, karar hakkının görece artması durumu ise yaşlı ya da orta yaşlı Hemşinli kadınların yaşamlarında varolmayan bir durumdur. Diğer bir deyişle, Hemşinli kadınlar, hayatlarında varolmayan bir durumdur. Diğer bir deyişle, Hemşinli kadınlar, hayatları boyunca mülksüz ve güvencesiz bir biçimde, söz ve karar hakkı olmadan emek-yoğun bir çalışma sürecinin içinde olmaları gibi etnik, sınıfsal ve top-

lumsal cinsiyet bazı çok çeşitli sınırlamalar, denetlemeler, zorluklar ve baskı/sömürü mekanizmaları ile yaşamları şekillenmektedir. Adeta Doğu Karadeniz'de kesişimselliğin vücuda gelmiş halidir halleri.

Sonuç

Nihayetinde, açıktır ki sosyo-kültürel farklılaşmanın, sosyo-ekonomik hiyerarşileşmenin ve bunun yarattığı tahakkümün çeşitlendiği günümüzde tüm bu çok-boyutluluğu ele almak için gerekli olan bakış açısının da kesişimsel olması gerekliliği kaçınılmazdır. Çünkü hem varolan toplumsal yapıyı hem de bireylerin yaşam pratiklerini derinlemesine irdelemenin yolu da kimliklerin kesişim noktalarını odağına alan bir analiz ile eski ile yeninin ilişkisinin karmaşıklığı biraz olsun netleştirildikten sonra, toplumsal olgu ve olayları kavrayabilmek mümkün olabilecektir. Buna ilaveten, ekonomik, politik, kültürel, toplumsal ve ideolojik düzlemlerde birbirinden ayrılan eşitsizliklerin kesişim alanları yine benzer biçimlerde farklı madun kimliklere sahip bireylerin ve grupların yaşam pratiklerinde kendini göstermektedir. Hatta Antik Yunan'da "ötekiler" için kullanılan "ethnikos" (εθνικός) sözcüğünden türeyen ve bir yanda ulus-devletin hâkim/egemen ulusunun inşa süreçlerinin diğer yanda kolonyalist/empéryalist tahakkümün baskısı altında varoluş mücadelesi veren etnisite kavramı da günümüzde sınıf ve toplumsal cinsiyet ile kesişimselliğin önemli bir parametresini oluşturmaktadır (Hırata vd., 2015: s. 137). Bu bağlamda, birçok otokton halkın yaşadığı Doğu Karadeniz'in Lazona³ kısmında yüzyıllardır yerleşik olan Hemşinliler de çok çeşitli düzlemlerde eşitsizliğe, ayrımcılığa, baskıya, zora maruz kalmış bir halktır. Bugün bunun yavaş yavaş bilincine varan/varmaya başlayan Hemşinlilerin vermeye başladıkları kimlik mücadelesi bağlamında es geçtikleri, göz ardı ettikleri kesim ise Hemşinli kadınlardır. Hemşinli kadınlar; hem sahip oldukları etnik kimlikten ve onun muhtemel orijininden hem mülkiyet ve rant ilişkilerinin kıyısında güvencesiz ama emek-yoğun bir yaşam sürecini deneyimlediklerinden hem de içinde doğdukları, varoldukları kendi etnik grubun yanısıra başta devletle ve bölgedeki diğer etnik gruplardan erkek ve kadınlarla kurdukları ilişkilerde kadın olmalarından dolayı maruz kaldıkları ayrımcılıktan dolayı adeta tahakkümün kesişimselliğinin somut örneğidirler. İlk olarak, Türkiye sathına egemen olan siyasal kültürün Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yoğun bir biçimde kök salmış olması hali muhafazakâr, devletçi, milliyetçi, şovenist siyasal atmosferin sos-

³ Lazların memleketi, esas anavatanı olarak adlandırılan bölgedir ve genellikle Rize-Çayeli ile Batum arasındaki konumlandırılmaktadır. Bu bölge aynı zamanda Hemşinlilerin de yaşadığı yerleri kapsamaktadır.

yo-kültürel olarak bölgenin esas rengini veren ataerki ile birbirlerini destekler bir karaktere sahiptir. Bu sebepten dolayı, genel olarak bölgenin hegemonik siyasal yapının belirlediği kadınlık hallerine uymayan kadınların karşı karşıya kalacağı durum ise özellikle kamusal alanda muhafazakâr, devletçi, milliyetçi, şovenist, ataerki öğelerle çevrili olarak etnik, sınıfsal ya da toplumsal cinsiyet bağlamında tahakkümün çeşitli biçimleriyle karşı karşıya gelmenin ihtimalidir. Bu ihtimallerin tehdidi altında kamusal alandan uzak duran kadınların ev içi hali ise ataerkinin hayli güçlü olduğu bir aile sistemiyle belirlenmektedir. Aynı zamanda, bu sistem zaman zaman şiddetin bazı biçimlerde zuhur ettiği ama onun dışında da kadınların emeklerinin ve yaşamlarının üzerine kurulu bir baskı, sömürü mekanizması ile işleyen de bir sistemdir. Özellikle de hala feodal ilişkilerin hala canlı olduğu Hemşinlilerde bu diğer yandan çekirdek aile dışında eşinin geniş ailesi hatta akrabalarına kadar uzanan bir kesime yönelik olarak ev içi emeğin sarf edilmesi demek de olmaktadır. Sol kültürün, geleneğin güçlü olduğu bu etnik toplulukta yine de kadınların sahip olduğu kesişimsel maduniyete rağmen erkeklerin haiz olduğu hegemonik erkeklik halinin baki olduğu aşikârdır. Varolan sol kültür, kadınların ne kamusal alanda devletle veya milliyetçi-muhafazakâr faktörlerle ya da metalaşan cinselliğin yarattığı baskıcı ataerki ortamla yahut mülkiyet ve rant ilişkilerinin başat belirleyen olduğu sosyo-ekonomik vasatla kurdukları temkinli ilişkide ne de ev içinde güçlü ataerki yapıyı ve güvencesiz emek-yoğun yaşamlarında bütünlüklü bir dönüşüme sebep olamamıştır. Hakeza, bunun yanında, ne eski ne de yeni nesil Hemşinli kadınların yaşadıkları çok çeşitli zorlukların aşılması için Hemşinli halkının yeterli çabayı gösterdiğini söylemekse hayli zordur. Varolan tekil örneklerin ya da bireysel kurtuluş hikâyelerinin var olmasının genel olarak Hemşinli kadınların zorlu hayat pratiklerinin dermanı olmadığı da aşikârdır. Neticede de, bu sebepten dolayı, hem Hemşinli erkeklerle hem de Hemşinli kadınlara kendi etnik grupları içindeki hem genel olarak Hemşin toplumu için hem de her bir birey için yapılması gerekenler, alınması gerek yollar vardır; kesişimselliğin hem hegemonik erkeklik hem de hegemonik kadınlık bazında dünden bugüne ortaya koyduğu sorunların kavranması ve çözülebilmesi adına. Sonuçta, Cornell'in (2008b: s. 160) de ele aldığı gibi:

Tarihin, kuşatıldığı kategoriler tarafından nasıl biçimlendiğini felsefi düşüncenin konusu yapmazsak, direnişi sadece kendi terimlerimizle görme riskine gireriz. Sonuç olarak, farklı kültür ve sınıflardan olan kadınların, feminist bir perspektifte "geçerli olabilecek" mücadelelerini yeterince değerlendiremeyebilir hatta *göremeyebiliriz*. Basitçe ifade edecek olursak, tarih sadece orada bulunmaz; bilindiği şekliyle oradadır. [...] Tarihsel kategorilerin ve bu kategorilere sızan normatif varsayımların eleştirel olarak incelenmesi, tarih dediğimiz şeyin anlamını felsefi açıdan incelememizi gerektirerek, körlüğümüzü giderir.

Kaynakça

- Benhabib, S. (2008). Feminizm ve Postmodernizm: Huzursuz Bir ittifak. S. Benhabib, J. Butler, D. Cornell ve N. Fraser (Der.). F. E. Sezer (çev.). *Çatışan Feminizmler içinde* (s. 25-43). İstanbul: Metis.
- Bora, A. (2017). Kesişimsellik, *Birikim - Haftalık*, 21.03.2017. <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/8225/kesisimsellik> (18.03.2019)
- Butler, J. (1999). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. B. Ertür (çev.). İstanbul: Metis.
- Butler, J. (2008). Olumsal Temeller: Feminizm ve "Postmodernizm" Sorusu. S. Benhabib, J. Butler, D. Cornell ve N. Fraser (Der.). F. E. Sezer (çev.). *Çatışan Feminizmler içinde* (s. 44-67). İstanbul: Metis.
- Cornell, D. (2008a). Etik Feminizm Nedir?. S. Benhabib, J. Butler, D. Cornell ve N. Fraser (Der.). F. E. Sezer (çev.). *Çatışan Feminizmler içinde* (s. 86-118). İstanbul: Metis.
- Cornell, D. (2008b). Feminizmin Zamanını Yeniden Düşünmek. S. Benhabib, J. Butler, D. Cornell ve N. Fraser (Der.). F. E. Sezer (çev.). *Çatışan Feminizmler içinde* (s. 157-169). İstanbul: Metis.
- Cornell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. C. Soydemir (çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics, *University of Chicago Legal Forum*, 140, s. 139-167.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), s. 1241-1299.
- Crenshaw, K. (2017). Kesişimsellik Hemen Şimdi!, *5Harfliler*. G. Akdur (çev.). 06.01.2017. <http://www.5harfliler.com/kesisimsellik-hemen-simdi> (18.03.2019)
- Fraser, N. (2008). Pragmatizm, Feminizm ve Dilsel Dönemeç. S. Benhabib, J. Butler, D. Cornell ve N. Fraser (Der.). F. E. Sezer (çev.). *Çatışan Feminizmler içinde* (s. 170-186). İstanbul: Metis.
- Gibson-Graham, J. K. (2010). *(Bildiğimiz) Kapitalizmin Sonu: Siyasal İktisadın Feminist Eleştirisi*. Z. Gambetti (çev.). İstanbul: Metis.
- Hırata, H., vd. (2015). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*. G. Acar-Savran (çev.). Ankara: Dipnot.
- Kocabıcak, E. (2018). What Excludes Women from Landownership in Turkey? Implications for Feminist Strategies. *Women's Studies International Forum*, 69, s. 115-125.
- Lutz, H., Vivar, M. T. H. ve Supik, L. (2011). Framing Intersectionality: A Introduction. Helma Lutz, Maria T. H. Vivar ve Linda Supik (Der.). *Framing Intersectionality: Debates on a Multi-Faceted Concept in Gender Studies içinde* (s.1-22). Farnham: Ashgate.
- Sarıgöl, P. (2013). *Kesişimsellik Kuramı Bağlamında Almanya'daki Türkiyeli Göçmen Kadınlar*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, E. (2017). Doğu Karadeniz'de Kadınlık ve Güzellik Halleri: Hopa Örneği. F. Ş. Cantek (Ed.). *Aynanın Önünde Cımbızın Ucunda içinde* (s. 355-370). Ankara: İletişim.
- Yıldırım, E. (2018). Toplumsal Cinsiyetin Doğu Karadeniz'deki Tezahürleri: Hopa Örneği. Ö. Şendeniz ve E. Yıldırım (Der.). *Sırtında Sepeti: Bafra'dan Hopa'ya Karadeniz'de Kadınlık Halleri içinde* (s. 103-133). Ankara: Phoenix.
- Yılmaz, İ. G. (2014). Seçimler Vesilesiyle Hopa'yı Nasıl Okumalı?. *Biamag*. 12.04.2014, <http://bianet.org/biamag/siyaset/154812-secimler-vesilesiyle-hopa-yi-nasil-okumali> (02.04.2019)